

Naar de gecoöpteerde hertekening van een in beslag genomen Staat

Alvast een niet alledaagse omschrijving van een staat die zowat bezwijkt onder de corruptie. De titel weerspiegelt de afkeer van onderzoeker Jeffry Oqueli van het Guatemalteekse digitale nieuwsorgaan Nómada tegen de straffeloze omgang waarmee machtsstructuren van de staat omzeggens hun privéterrein maken.

Voorgeschiedenis

In 1994 zaten vertegenwoordigers van het gewapend verzet, het leger en de toenmalige regeringsleiders aan tafel, moe van langdurig bloedvergieten. Eind 1996 werden uiteindelijk de vredesakkoorden ondertekend. Een van de belangrijke afspraken was de oprichting van een commissie die de straffeloosheid en de corruptie moest te lijf gaan. Er werden pogingen ondernomen. Maar het was van in het begin duidelijk dat er geen schijn van kans op slagen bestond zonder de inbreng van buitenaf. De internationale gemeenschap voelde zich door de feiten aangesproken. Zo kwam in 2007 een formele Internationale Commissie tegen de Straffeloosheid (CICIG) tot stand, onder de bescherming van de VN. Drie voorzitters volgden elkaar doorheen de jaren op, een Spanjaard, een Costa Ricaan en een Colombiaan. De Colombiaanse jurist Iván Velásquez had reeds zijn sporen verdiend als ongenadige juridische waakhond in zijn thuisland. In 2014 nam hij de fakkel van de VN-Commissie in Guatemala over. In samenwerking met het Openbaar Ministerie werden vele tientallen obscure zaken opgespoord. De meest opzienbarende 'case' greep plaats in 2015. CICIG legde een grootschalig corruptienet bloot. De hoofdrolspelers waren uitgerekend president Otto Pérez Molina (voormalig legergeneraal die deelnam aan de genocide begin de jaren '80) en vicepresident Roxana Baldetti. Vandaag zitten ze vast in een gouden kooi. In 2017 verklaarde voorzitter Iván Velásquez voor een journalist van de Spaanse krant El País: 'De corruptie is hier structureel, ze zit ingebakken in het systeem.' In augustus van dat jaar verzocht hij samen met het Openbaar Ministerie de onschendbaarheid van zittend president Jimmy Morales op te heffen voor illegale partijfinanciering, verricht in het kader van de verkiezingen. De president ging in de tegenaanval. Tegen de zin van het Grondwettelijk Hof, van het Openbaar Ministerie en van de VN zette hij einde 2018 Iván Velásquez aan de deur. Kort daarop rolde hij de hele ploeg van Guatemalteekse en buitenlandse medewerkers op. Begin januari 2020 ruimde president Jimmy Morales, na verkiezingen, de plaats voor zijn verkozen opvolger. Daardoor verloor hij zijn immuniteit. Dat duurde maar enkele uren. Hij legde prompt de eed af en nam een zitje in het Centraal-Amerikaanse Parlement (een na de vredesakkoorden in Nicaragua, El Salvador en Guatemala ietwat geforceerde creatie van de Europese Unie) waardoor hij opnieuw onschendbaarheid geniet.

Clandestiene afspraken

De nieuwe president Alejandro Giammattei Falla, geneesheer, half Italiaan en half Guatemalteek, zat nog maar pas in het zadel of de geheime manipulaties rond de verkiezingen van de talrijke magistraten die justitie de volgende jaren moeten behartigen, braken los.

Gustavo Alejos, een invloedrijke politicus en bedrijfsleider, die de Verenigde Staten niet binnenmag, werd in februari aangehouden voor corruptie en witwaspraktijken. Zijn bevoegdheden zijn echter zo invloedrijk dat hij zijn vermogen om zich tegendraads met de zaken te bemoeien niet verliest. Wel werd hij aangehouden en naar de militaire basis Matamoros gebracht, zeg maar, de gouden kooi voor zowel civiele als militaire 'stoute' elites. Hij slaagde erin een rechter over te halen om hem voor een vijftal dagen te laten overbrengen naar een ziekenhuis in de hoofdstad, zagezegd om gezondheidsredenen. Maar dat was zonder

de onverdroten inzet gerekend van Juan Francisco Sandoval, chef van het Speciaal Parket tegen de Straffeloosheid van het Openbaar Ministerie.

Hij is een van de witte raven in het justitieapparaat van de staat, die bovendien de leemten door de verbannen CICIG achtergelaten, enigszins poogt in te vullen. Niet te verwonderen dat hij bedreigd wordt door machtige bedrijfsleiders en leden van de georganiseerde misdaad. Op dit ogenblik wordt er alles aan gedaan om hem weg te krijgen uit het Speciaal Parket tegen de Straffeloosheid.

Onderzoek wees uit dat de zieke Alejos niet in bed lag. De man maakte integendeel gebruik om vrij in en uit te gaan zonder de bewakingsagent die Justitie hem opgelegd had achter zich. Hij bezocht en ontving een vijftiental personen, allemaal geïnteresseerd in de benoemingen van de magistraten, die tegen eind juni dit jaar in het Congres moesten rond zijn.

Aanklager Sandoval bereidde een rapport 'Parallele Commissies 2020' voor ten behoeve van het Congres dat de kandidaten voor de magistratuur moest kiezen. Dat rapport was een doorn in het oog van de politieke scheve schaatsrijders. Er is onder meer sprake van geheime akkoorden en afspraken, onder leiding van Gustavo Alejos, onder congresleden en andere geïnteresseerden om bepaalde voor hen gunstige kandidaten te kiezen tijdens de stemming.

De kaarten open en bloot

Concreet gaat het om 26 kandidaten voor 13 zitjes die voor de komende jaren de dienst zullen uitmaken in het Hoger Gerechtshof. Daarnaast duiken nog 270 kandidaten op om een aantal zetels in de verschillende Hoven van Beroep op te vullen. Leden van het Congres die behoren tot partijen, gelinkt aan de belangen van de machtige elites, verwerpen alvast het gewraakte rapport van het onderzoek van het Speciaal Parket tegen de Straffeloosheid. Andere leden werden bereid gevonden het rapport juist te gebruiken als basis om hun keuzes te maken. Maar het Grondwettelijk Hof zette hen onder druk en verplichtte sowieso alle congresleden de tekst te analyseren, vooraleer kon overgegaan worden tot stemming. En, klap op de vuurpijl, voor de eerste keer zou elk congreslid zijn keuzes luidop moeten rechtvaardigen. Hij zou zijn redenen moeten aangeven waarom hij voor een bepaalde kandidaat kiest en verklaren of die bepaalde personen al dan niet beantwoorden aan de vereisten van geschiktheid en integriteit.

Staatsinstellingen ontmantelen

Maar weer eens was het publiek getuige van een heuse tegenaanval van machtige belanghebbenden. Verschillende politieke en economische sectoren ondernamen een poging om rechters van het Grondwettelijk Hof van hun immuniteit te beroven. Dit is een belangrijke stap om volledige controle over de staat te krijgen, controle die ze op de een of andere manier verloren tijdens de periode van CICIG. Inmiddels loopt het proces al meer dan acht maanden vertraging op door verschillende anomalieën en het vooronderzoek door het Openbaar Ministerie, waaruit blijkt hoe de machtsnetwerken deze verkiezing proberen te beïnvloeden.

Een in beslag genomen staat

En hier belanden we bij Jeffry Oqueli van het digitale nieuwsorgaan Nómada.

Hij schrijft begin juli dat in de afgelopen jaren het begrip '*het gevangen nemen van de staat*' (wat ik eerder zou omschrijven als: '*Beslag leggen op de staat*') herhaaldelijk gebruikt is om te verwijzen naar verschillende processen die plaatsgevonden hebben waarbij een groot aantal corruptiezaken aan het licht kwamen. Maar hij voegt eraan toe dat maar zelden grondig nagedacht wordt over wat dit concreet betekent, door wie de staat in beslag genomen wordt, hoe en waarom, en waar men met een in beslag genomen staat naartoe wil gaan.

Wat is een in beslag genomen staat?

Oquelí vat enkele bestaande definities samen en komt tot de volgende beschrijving. Het komt neer op het optreden van zowel publieke als private actoren die proberen invloed uit te oefenen op de formulering van wetten, decreten, besluiten en overheidsbeleid, die bepaalde belangen ten goede komen. In Guatemala gaat het in meerderheid juist over die ingrepen die door de CICIG en het Openbaar Ministerie blootgelegd werden en waaruit bleek hoe verschillende overheidsambtenaren en particuliere actoren de overheidsbeslissingen hebben beïnvloed om hun eigen belangen te behartigen en illegaal rijk te worden.

Dit gebeurde ondermeer ter gelegenheid van de aanleg van de stadsmetro Transurbano. Een ander geval wees in de richting van de omkoping van Guatemalteekse functionarissen voor vele miljoenen door Odebrecht, het Braziliaans conglomeraat, actief in 24 landen tot en met Europese landen, van bedrijven in de bouwsector, de vliegtuigindustrie, petrochemie, nutsbedrijven, defensie-industrie, aanleg van asfaltwegen, transportsector,... Daarnaast wijst de *'aanval op het Ministerie van Volksgezondheid'* dan weer op een netwerk van ex-regeringsfunctionarissen en ex-volksvertegenwoordigers die tussen 2012 en 2014 illegale premies opeisten voor renovatie en opbouw van hospitalen, aankoop van benodigdheden op het ministerie en toewijzing van benoemingen. In 2019 schatte het Openbaar Ministerie die verliezen op 50 miljoen quetzales.

Oquelí gaat verder en zegt dat een staat in beslag genomen wordt wanneer er geen onderscheid meer wordt gemaakt tussen publieke en private belangen. Wanneer bijvoorbeeld, zoals recent gebeurd is, de Permanente Commissie van het Congres zich tegen uitspraken van het Grondwettelijk Hof keert.

Wie zijn zij die de staat in beslag nemen?

In landen die zich nog in de overgangsfase naar een democratische vestiging en bestendiging van de rechtsstaat bevinden, zoals Guatemala, gaat het niet alleen over bedrijfssectoren, maar ook over groepen die buiten de wet om opereren, zoals illegale en clandestiene organisaties of ook illegale politiek-economische netwerken. Hun bedoelingen liggen voor de hand. Inkomsten vergaren. Een voorbeeld dat perfect past bij Guatemala is de 'Tigo-zaak.' Deze zaak stond ook op de agenda van CICIG en het Openbaar Ministerie. Tigo, het mobiel telefoonbedrijf kocht de ambtenaren van de Uitvoerende en Wetgevende Macht om met de bedoeling een wet te bevorderen die de belangen van het bedrijf behartigt. Middelen om de staat in beslag te nemen zijn: omkoping, machtsmisbruik, de legale of illegale financiering van politieke partijen die dan gebruikt worden als middel om macht te kunnen uitoefenen en openbare beslissingen te nemen ten gunste van hun eigen belangen en verder de neutralisering van de oppositie. Bovendien beletten dat de oppositie kan deelnemen aan verkiezingsprocessen en haar leden bedreigen en dwingen om het land te verlaten. Dit is ondermeer het geval voor de twee voormalige procureurs-generaal van het Openbaar Ministerie, Claudia Paz y Paz en Thelma Aldana. En tenslotte controle uitoefenen op de media.

Volgende stappen in het proces

Wat gebeurt er nadat de staat in beslag genomen is? Sommige theoretici hebben het over de gecoöpteerde 'herconfiguratie' van de staat, wat neerkomt op een fase van geavanceerde penetratie in het staatsapparaat. Met andere woorden, er worden verschillende staatsorganen in beslag genomen, andere dan de traditionele bevoegdheden (uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht). De in beslag nemers proberen staatsinstellingen, die te maken hebben met controleorganen, te manipuleren om zichzelf op een duurzame manier economisch te

bevoordelen en zich strafrechtelijk minder bloot te stellen door zich met straffeloosheid te omkleden.

Op die manier slagen ze erin sociale en politieke legitimiteit te verwerven om hun langetermijnbelangen in de beslagname van de staat te behouden. Dit is precies wat er in Guatemala gebeurt, waar de in beslag nemers trachten alle politieke en juridische controleorganen in handen te krijgen. Een nakend voorbeeld dient zich aan. Volgend jaar komt de verkiezing van de nieuwe leden van het Grondwettelijk Hof aan de beurt.

Wat staat ons te wachten als ze slagen? vraagt Oqueli zich af.

Het proces van de gecoöpteerde herconfiguratie van de staat wordt verder gezet. Concreet zullen pogingen ondernomen worden om het Openbaar Ministerie volledig te pakken te krijgen en om vooral de acties van het Speciaal Parket tegen de Straffeloosheid (FECI) en de openbare aanklager Juan Francisco Sandoval af te remmen. Ook de in beslag name van en de controle op andere instanties, zoals op het Hooggerechtshof staat op hun lijstje, naast de Algemene Rekeningencontrole, zodat ze voor hun administratieve onregelmatigheden geen rekenschap hoeven te geven. En tenslotte de in beslag name van de werking van de Ombudsman voor de Mensenrechten, die tijdens de administratie van aanklager Jordán Rodas nogal ongemakkelijk voor hen is geweest.

Oqueli kijkt nostalgisch achter zich. In 2015 grepen gedurende weken lang massale straatmanifestaties plaats tegen het zogenoemde 'Pacto de Corruptos,' een groep van volksvertegenwoordigers die afgesproken hadden om zich wetgevend veilig te stellen tegen sancties voor hun corruptiepraktijken. En de toenmalige president en vicepresidente werden aangehouden.

Hij besluit: 'Als we als burgers de weinige goede en waardige ambtenaren die we nog hebben niet steunen en de sociale verworvenheden die we in 2015 hebben bereikt niet verdedigen, staat ons een regime van totale straffeloosheid te wachten. Het is nu of nooit. Omdat een gecoöpteerde herconfiguratie van de staat de terugkeer zal bemoeilijken.'

Guido De Schrijver

https://nomada.gt/blogs/guatemala-hacia-la-reconfiguracion-cooptada-de-un-estado-capturado/?utm_medium=social&utm_source=mailchimp&utm_campaign=20200701_blogs_blog_reconfiguracioncooptadaestado

https://issuu.com/guatemalasalidariteit/docs/2019_02_kleur (pag. 4 - 6)